

ПЕРСОНАЛІЇ

Ю. Л. Булаховська

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ ЯК СЛАВІСТ (до 115-річчя від дня народження)

Славістика (інша термінологічна назва – *слов'янознавство*) – це, за визначенням усіх авторитетних енциклопедій, зокрема й УРЕ, сукупність наукових дисциплін, що вивчають мови, історію, культуру та літературу слов'янських народів, а точніше кажучи, вивчають усе це в історичному, історико-літературному, лінгвістичному й етнографічному аспектах.

Славістика як наука почала складатися наприкінці XVIII – на початку XIX ст. у зв'язку з формуванням слов'янських націй і піднесенням національно-визвольного руху західного та південного слов'янства, яке перебувало під гнітом Пруссії, Австрії, султанської Туреччини. Перші дослідження в галузі слов'янознавства обмежувалися, як правило, викладом фактів, що свідчили про взаємозв'язок слов'янських народів, зокрема про близькість їхніх мов і літератур; публікаціями давньо- і старослов'янських рукописів тощо. Ці дослідження проводилися, головним чином, у філологічному напрямі. Лише в другій половині XIX ст. відбулася виразніша диференціація славістики на низку самостійних дисциплін – історію, археологію, мовознавство, фольклористику, етнографію, літературознавство, – сукупність яких і становить сучасне поняття славістики – слов'янознавства [УРЕ, XIII 1963, с. 234, 252].

Практично, зокрема і в Україні, славістика почала розвиватися орієнтовно із середини 40-х років XX ст., коли в Київ-

ському та Львівському університетах було відкрито кафедри слов'янської філології. Важливою подією став IV (а насправді – I) Міжнародний з'їзд славистів у Москві 1958 року. Відтоді з'їзди відбуваються періодично, кожні п'ять років, у різних видатних містах слов'янських країн. Відповідно, виходять друком численні матеріали до цих з'їздів і попередніх конференцій, а також «славистичні» наукові збірки, як-от «Слов'янський світ», «Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур пам'яті академіка Леоніда Булаховського», «Полоністичні студії».

У сучасній науці поняття «славистика» побутує і в досить широкому розумінні (навіть у зв'язках із західноєвропейським і американським «гуманітарним світом»), і в цілком конкретному (комітет славистів; випускник університету філолог-славист), і в доволі «різноманітному», наприклад, стосовно філолога-слависта як фахівця, який займається історією, літературою, фольклором, етнологією, а головне – мовами слов'янських народів.

Що можемо сказати про таку філологічно освічену та творчо обдаровану людину, як Максим Рильський, у контексті поняття «славист»? Мабуть, слід вести мову про його літературні доповіді й нариси про письменників, його «наукові нотатки» (скажімо, про етнографію), його не лише адміністративну посаду директора Інституту мистецтвознавства, фольклористики й етнографії Академії наук УРСР та пост голови саме Комітету славистів України (1961 і 1964), а також про його участь у вивченні та розв'язанні мовних питань (у сфері словників).

Перше, що слід виділити в цьому колі проблем, – це блискучу доповідь науковця «Про переклад з однієї слов'янської мови на іншу» на IV Міжнародному з'їзді славистів у Москві 1958 року. Ця доповідь майже цілком була побудована на фактичному історико-літературному матеріалі з власного поетичного досвіду видатного майстра-перекладача, а саме – з тих

мов, з яких Рильський перекладав, – російської, польської та французької. Ця доповідь була не лише *практичною*, з конкретними прикладами, пропозиціями та образними лексичними варіантами перекладу, а й *теоретичною*, проте не у вузькій галузі тогочасного перекладу, а справжньою розвідкою, перш за все *філолога-славіста*.

Друге, на що варто звернути увагу, – це його *«нариси-портрети» письменників*. Не всі без винятку, але деякі з них є довершеними з погляду філології. Скажімо, «Росії вічна любов» про О. Пушкіна, де дослідник-славіст ґрунтовно проаналізував, у чому ж полягає *життєвість* художньої творчості О. Пушкіна та незмінний інтерес до нього сучасного читача. Цікавим і зараз (саме з філологічного погляду) є зіставний, «типологічний» нарис М. Рильського під назвою «Пушкін і Шевченко», у якому він спробував з'ясувати, у чому полягає їхня невмируща «спільність» у літературі – таких неповторних і таких різних.

Щодо нарису М. Рильського «Про поезію Тараса Шевченка», то науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України І. Бажинов, описуючи історію цього Інституту, зокрема шевченкознавства в ньому, відзначав, що серед найчисленніших розвідок про поезію Т. Шевченка найкращими досі лишаються дві – «Про поезію Тараса Шевченка» М. Рильського та «Мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка» Л. Булаховського.

Для славістів-полоністів не втрачає своєї актуальності «нарис-портрет» М. Рильського «Адам Міцкевич», де є чимало цікавих міркувань про прямий зв'язок біографії та художньої творчості великого польського «веща», зокрема про значення його *балад*, бо «саме вони, балади, були тим грізним знаряддям, яким озброювався романтик Міцкевич проти класицизму, якому в часи ранньої своєї молодості віддав короткочасну данину» [Рильський 1955, III, с. 307].

До речі, сьогодні несправедливо залишають поза увагою на численних ювілейних промовах і навіть доповідях (зокрема й на Міжнародних з'їздах славістів) дуже змістовний нарис М. Рильського «Наш Гоголь», де йдеться переважно про Гоголя-сатирика та гумориста. Можливо, не з усіма твердженнями дослідника тут можна погодитися, але не варто забувати, що «дискусійність» є неодмінною ознакою справжньої творчості, зокрема й філологічної.

Слід згадати про М. Рильського і як про *філолога-мовника*. Тут процитуємо двох академіків – О. Білецького та Л. Булаховського, – котрі по-різному, але виразно висловились із цього приводу.

О. Білецький у статті «Творчість Максима Рильського» писав так: «На стінах – полиці з улюбленими книжками, а серед них на видноті стоять словники, з яких безперервно здобуваються самоцвіти і золото народної мови. У книзі “Троянди й виноград” є вірш-заповіт досвідченого майстра. Не можна втриматися, щоб не процитувати цей вірш: “Не бійтесь заглядати у словник: Це пишний яр, а не сумне провалля; Збирайте, як розумний садівник, Достиглий овоч у Грінченка й Даля”» [Білецький 1966, III, с. 203].

Л. Булаховський, досліджуючи багатогранну майстерність М. Рильського як славіста-філолога, зазначає: «Дохідливість поезії Рильського не меншою мірою відзначається й тим, що майже в кожній з них є своєрідно загострені тропи й фігури, які спалахують художньою думкою, тропи й фігури, які, можливо, легко могли б бути підведені під певні рубрики теорії словесності, але своєї дієвості поетичної набули в художніх контекстах як справжні винаходи великого майстра. <...> Він довів (як поет з усією переконливістю факту), що українська мова має все потрібне для повного художнього висловлення як ідей, образів, емоцій, що органічно зросли на українському рідному ґрунті, так і всього, що зросло на ґрунтах

чужих: від культур Сходу до холодної витонченості французького класицизму XVII-го століття. Тому така цінна й та робота, якій віддає себе Рильський як працьовитий і вдумливий філолог – виконувана ним робота члена Редколегії “Російсько-українського словника”» [Булаховський 1977, II, с. 596].

Додамо також, що М. Рильський плідно виконував свої обов’язки, будучи головою Українського комітету славістів (від 1961 року). З неабиякою увагою він ставився до робіт працівників свого Інституту мистецтвознавства, фольклористики й етнографії, приділяючи окрему увагу не лише фольклору, а й *етнографії* (збереглися його друковані нотатки із цього приводу); брав безпосередню участь у колективній доповіді на V Міжнародному з’їзді славістів 1963 року.

Отже, не виникає сумнівів, що спогади, критичні нотатки, літературознавчі та мовознавчі розвідки про М. Рильського (зокрема, у галузі лінгвостилістики й теорії перекладу) завжди є подією в культурному житті.

ЛІТЕРАТУРА

Рильський М. Адам Міцкевич // Рильський М. Твори: у 3 т. – К.: ДВХЛ, 1955. – Т. 3. – С. 307.

Булаховський Л. А. Максим Рильський – поет патріот // Булаховський Л. А. Вибрані праці: у 5 т. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 2. – С. 596, 600.

Білецький О. Творчість Максима Рильського // Білецький О. Зібрання праць: у 5 т. – К.: Наукова думка, 1966. – Т. 3. – С. 203.

Українська радянська енциклопедія. – К., 1963. – Т. 13. – С. 234, 252.